

DR. GHIMESSY LÁSZLÓ

Az 1990. évi erdőtüzek

Az elmúlt esztendő szomorú rekorddal zárult: erdeinkben az elmúlt 21 év legtöbb, legnagyobb kiterjedésű és legnagyobb károsítású erdőtüzei fordultak elő. Hazánk valamennyi erdejére kiterjedő, egységes elvek szerint felmért és értékelt adatok sajnos nem állnak rendelkezésemre, de ismerem az Állami Biztosítónál biztosított mezőgazdasági nagyüzemek 463 203 ha kiterjedésű erdőterületén keletkezett, egységes szakmai utasítás alapján felmért tűzkárok területének nagyságát. *Ez 1 512,9 ha-t tett ki.* A kiváltó okok két tényezőre vezethetők vissza:

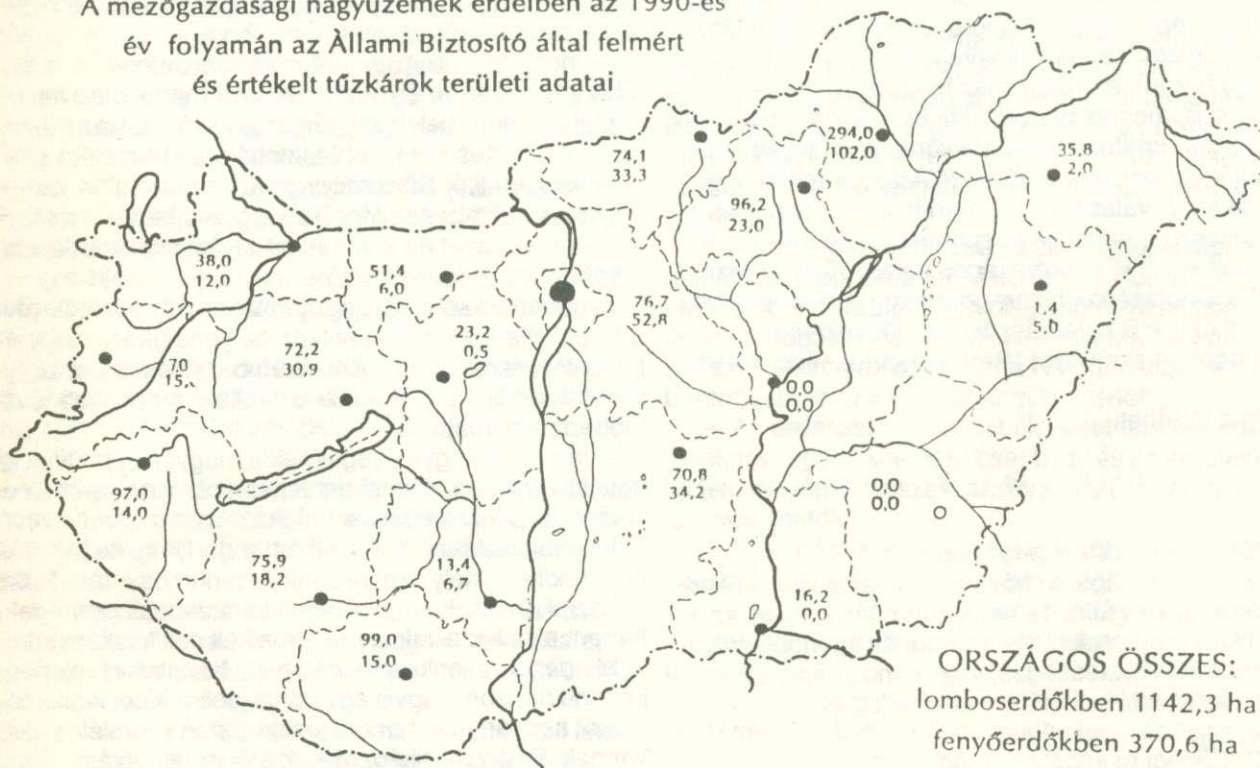
- az 1990. évi, az egész tenyészeti időszakra kiterjedő rendkívüli szárazságra, és
- a lakosság fegyelmetlenségére, továbbá — sajnos néhány nagy kiterjedésű erdőtűz esetén — szándékos gyújtogatásra.

Olyan megyékben is előfordultak nagy kiterjedésű és

nagy értéket pusztító erdőtüzek, ahol hosszú éveken át nem, vagy csak jelentéktelen tüzek voltak. Az országosan elrendelt tűzgyújtási tilalom nem sokat használt. Sajnos a tilalom megszegőit sem büntették kellőképpen, sőt az év folyamán felderített néhány károkozó büntetése is elmaradt a közkegyelmi törvény kihirdetését követően. *Erdeink gyakorlatilag védtelenek a tűzkárokozók-kal szemben!* Ez nemcsak az idei évnek, hanem annak a hosszú két évtizednek is a tapasztalata, amelyet az Állami Biztosítónál az erdők tűzkárainak rendezésével és központi irányításával eltöltöttem. *Azonnal tenni kell valamit!*

Ez az év annyiban különbözött a korábbi, 1986-os rendkívüli tűzkáros évtől, hogy a gyakorlatilag csapadékmentes nyáron és ősszel is igen sok erdőtűz keletkezett. Több esetben a tarlókon gyulladt tüzek terjedtek át a szomszédos erdőkre. Általában a május, június

A mezőgazdasági nagyüzemek erdeiben az 1990-es év folyamán az Állami Biztosító által felmért és értékelt tűzkárok területi adatai

ORSZÁGOS ÖSSZES:
lomboserdőkben 1142,3 ha
fenyőerdőkben 370,6 ha

1512,9 ha

hónapokban kizöldellő lágyszárú növényzet véget vet a tűzkároknak, de ez 1990-ben nem történt meg. Számszerűen azt jelentette ez, hogy az ÁB megyei igazgatóságainak június végi jelentéseiben 1005,8 ha erdőtűz szerepelt, és kerekén 500 ha-t tettek ki a nyári és őszi erdőtűzek.

Az ábránfeltüntettem az egyes megyékben keletkezett erdőtűzkárok alakulását a lombos és fenyőerdőkben. A jelentésekben bekértük a három nagy korcsoportban — befejezetlen erdősítések, tisztítási, valamint gyérítési és véghasználati korú állományokban — rendezett tűzkárok területi megoszlását is. E szerint:

a lombos állományoknál

— a befejezetlen erdősítésekben 129 tűzkár 448,9 ha,

— a tisztítási korú állományokban 84 tűzkár 272,7 ha,

— a gyérítési és véghasználati korú erdőkben 66 tűzkár 420,7 ha,

a fenyőállományoknál

— a befejezetlen erdősítésekben 32 tűzkár 69,1 ha,

— a tisztítási korú állományokban 79 tűzkár 212,2 ha,

— gyérítési és véghasználati korú erdőkben 32 tűzkár 88,3 ha tűz kárrendezése történt meg.

Ezek az adatok akkor válnak igazán érthetővé, ha az erdőtűzkárok értékelési rendszerét és elméleti alapjait is ismertetem:

— A befejezetlen erdősítésekben a tűz a fenyőállományokat teljesen elpusztítja;

a lombos állományokban csak akkor okoz állománykipusztulást, ha a csemeték gyökfője mélyen kiég (gödörös talaj-előkészítős, és mély fekvésű, igen nagy tömegű lágyszárú növényzet esetén) a nyárasok, az egeresek, a tölgy és a cser, valamint az egyéb keménylombos állományok általában visszavágással megmenthetők.

— A tisztítási korú állományokban a tűz a fenyők esetén teljes állománykipusztulást okoz;

a lombos állományokban a törzsek általában körkörösre megégnak, s bár a szíjácsban a gyökérzet még szállítja a vizet és tápanyagokat a lombzatba, az elhalt kéreg már megakadályozza az asszimilációs és a gyökérzetet tápláló anyagok szállítását, aminek következtében az — kimerítve tartalék tápanyagait — elpusztul, s vele együtt az egész állomány. (Ha a tüzet követően rövid időn belül az állományt visszavágják, a tartalék tápanyagokból a fák még új hajtásokat tudnak nevelni, s így azok megmenthetők.)

— A gyérítési és véghasználati korú állományokban a tűz az élő sejttrégeket elpusztítja. Az elhalás már 52–58°C-on bekövetkezik a hánccs- és kambiumsejtekénél. Ezt a károsítást a fák jelentős minőségi, élettani (ellenállóképesség csökkenése) és növedékcsökkenés nélkül nem tudják túlélni. Túlélésre csak azok a fajok

képesek, amelyeknek a gesztjében jelentős mennyiségű konzerválóanyag van. Vizsgálataim szerint a természetes kéregpedések alatti hőszigetelő kéregréteg vastagsága általában 1 mm alatt van, amit jelentősen csökkent annak víztartalma. Ezen a téren a legérzékenyebbek a nemesnyárasok, ahol a kormozódás felett még 50–70 cm-rel is elhal a kéreg. A fenyőkénél a hőhatásra felhíguló gyanta a hánccs rész edényfalát eltömi, s így az alatta lévő gyökérrész elhal. Tapasztalataim szerint a tűzzel szemben legellenállóbb a cser, a szürke nyár és a nyír. Teljesen egyértelmű a károsítás a koronátüzeknél. A legyengült fák a másodlagos károsítások gócaivá válnak. Ez különösen érvényes a fenyőkre, ahol a különböző fajtájú kéregszűk néhány hónap alatt oly tömegesen szaporodnak el, hogy a fákról a kéreg leválik. A szomszédos állományok fokozott veszélyére tekintettel *a sérült állományt a tüzet követően a legrövidebb idő alatt ki kell termelni, és azt vagy meg kell semmisíteni, vagy eltávolítani. Ezt az elvet a tisztítási korú állományoknál is meg kell tartani.*

A tűz élettani hatásainak rövid elemzését követően tekintsük át az ÁB által kidolgozott értékelési rendszert. A befejezetlen erdősítések esetén:

— az elpusztult csemeték száma alapján meghatározott redukált területet az adott célállomány-típusnak megfelelő egységárral,

— a visszavágható csemetéket az ÁB által megállapított egységárral értékeli a biztosító.

A tisztítási korú állományoknál a térítés három részösszezből áll:

a/ a befejezettségi korig a célállomány és termőhelyi kategória szerint az üzemtervben megállapított termőhelyi kategória szerint az üzemtervben megállapított termőhelyi hektáronkénti növedék-köbméter mennyiségének és az érvényben lévő Országos Erdei Érték- és Árszabályzatban foglalt egységárnak a szorzatából;

b/ a befejezettségi kortól a tűzkár időpontjáig gyorsan növő fajoknál 10 éves korig hektáronként és évenként 10000 Ft, a lassan növő fajoknál 20 éves korig hektáronként és évenként 20000 Ft;

c/ a letermelési és megsemmisítési költségeknek az ÁB által meghatározott egységárral történő térítéséből, amely függ

— a fajcsoporttól (lomb, fenyő),

— az állomány magasságától,

— a tűz mértékétől (csak kambiumsérülés, illetve részleges vagy teljes koronátűz) és

— a lejtési viszonyoktól (lejtős terület esetén 30%-os felár).

— A gyérítési és véghasználati korú állományokban (50, illetve 20 éves kortól):

a térítés alapjául az állományoknak a tűz időpontjára aktualizált bruttó fatömegmennyiségének az Országos Erdei Érték- és Árszabályzatban foglalt fajok szerinti értéke szolgál.

A tűzkár térítés alapjául a kambiumsérülés magasságának megfelelő értékcsökkenési százalék szolgál, amely a következő: 0–50 cm-ig 10%, 51–100 cm között 20%, 101–150 cm között 30%, 151 cm felett 50%. Ehhez részleges koronatűz esetén további 25%, teljes koronatűz esetén további 50% járul.

Ezenkívül térítésre kerül a kormozódás miatti kitermelési többletköltség, amelynek értéke a kambiumsérülés magasságától, illetve a koronatűz mértékétől függően köbméterenként 25 és 150 Ft közötti. A lejtős területek miatt itt is 30%-os felár számítható fel.

A többi erdőterület tűzkár-nagyság megállapításának metodikáját nem ismerem. Ez a felmérést végző erdészek szakmai és gyakorlati tapasztalatai alapján változó lehet. Sok esetben azt tapasztaltam, hogy a törzssperzselések (kambiumsérülés) által okozott kár későbbi hatásaival nem számolnak. A hivatalos tűzkárjelentésben azt avartűznek minősítik. Az állomány értékvesztése és későbbi pusztulása a korábbi években történt erdőavartűzre vezethető vissza.

Az elmúlt, csaknem két évtizedes megfigyeléseim folyamán nagyon sok ilyen esettel találkoztam. A közeljövőben bevezetésre kerülő „hosszú távú erdővagyon-gazdálkodási rendszer”-nél az avartűzek tényleges következményeit feltétlenül figyelembe kell venni.

Az 1990. évben bekövetkezett tűzkárok országos területi nagyságát a következő megfontolások alapján

azért megpróbálom megbecsülni. Az 1980-as években az Országos Tűzoltó Parancsnokság felkérte az Állami Biztosítót, hogy szakértői a nem biztosított erdőterületeken is értékeljék az erdőtüzkárokat. Így került sor 1986-ban az ilyen területek tűzkárainak meghatározására. Az országos adatok a következők:

a mezőgazdasági nagyüzemek biztosított erdőterülete	512 000 ha,
a károk területe	1 111 ha,
a nem biztosított erdők területe	1 100 000 ha,
az ÁB által felmért károk területe	699 ha

Ezeket a területeket az 1990-es évekre kivételve a következő értékeket kapjuk:

a mezőgazdasági nagyüzemek területén (512000 ha-ra) a tűzkár	1 672 ha,
a többi erdőterületen (1100000 ha-ra)	788 ha,
összesen	2 450 ha

területű erdőtüzkárral lehet számolnunk, mintegy 100 millió Ft kárértékkel.

Ezek az óriási számok arra figyelmeztetnek, hogy a tűzkárok megelőzésére a magyar erdőgazdálkodásnak az eddiginél sokkal nagyobb gondot kell fordítani, és erre a készülő erdőtörvényben is feltétlenül ki kell térni.

Az erdőművelést állítja tanulmányában egy német uradalmi erdőmester az erdőgazdálkodási tevékenység középpontjába, szemben egy korábbi (1951-es), valamint egy legutóbbi (1990-es) állásfoglalással, amely mindent az erdőgazdaságpolitikából származtat, illetve ide futtat ki. Változtatni kell ezen a hierarchián.

Az erdőművelést kell szolgálja az *erdőrendezés és üzemgazdaság*. Fontos volna tudni, hogy mekkora és milyen szerkezetű fakészlet teszi lehetővé legeredményesebben a tartamos erdőgazdálkodást, miként hat a költségmegtakarításra a biológiai automatizáció. Az *erdőhasználat* egyértelműen következménye csak az erdőművelésnek, a feltárás pedig főként ennek szolgálatában áll. Mindkettő szorosan kapcsolódik a műveléshez, de az elsőbbség ezé. Az *erdővédelem* alapvető jelentőségű a középeurópai viszonyok között idegen, elegyetlen faállományokban, de jelentőségét nagyrészt veszteni fogja, amint visszatérnek a természetes erdőalakokhoz, és elhagyják a hosszúfás fakitermelést.

Az eddig említett üzemágakkal egy sorba kívánja helyeztetni a szerző az erdőműveléshez való kapcsolódásában az eddig alapismeretek között szerepelt *termőhelyismeretet* és *növekedéstant* (faterméstant), amelyeknek jelentősége nő az elegyes fafajú és korú erdőkben. Érthetetlennek tartja azt, hogy az eddigi rendszerezések egyáltalában nem említik az *erdőtörténetet*. A hosszú termelési időszakokkal dolgozó erdőművelés alig nélkülözheti, mert az állomány keletkezési, fejlődési múltjából fontos következtetéseket vonhatunk le. Legújabbban merül fel a *tájékozódás* fontos erdőgazdasági feladatként, mivel a természetvédelem (környezetvédelem) igényeinek kisterületű erdőrezervátumokkal eleget tenni nem fogunk tudni. A kisterületileg szerveződő, elegyes korú és fafajú, benne kellő mennyiségben meghagyott száradékkal rendelkező természetszerű erdők ennek is eleget fognak tenni.

Lemérhető mindebből, hogy mennyire megrázta a német erdész fejeket is a tavaly tavaszi szélvihar.

(AFZ 1991. 4. Ref.: Jérôme R.)